

Esbeeks ontstaan in vogelvlucht

door Jan van Helvoirt

Dat in en rondom Esbeek reeds lang mensen verbleven, blijkt wel uit enkele archeologische vondsten. Het aantreffen van een neolitische bijl op de Lare (3000 v. Chr.), een bronzen bijl bij de Lange Gracht (1000 v. Chr.) en een grafveld uit de IJzertijd (500 v. Chr.) tussen het Laag Spul en Esbeek geeft nog geen echte bewoningssporen aan! Tot slot

Esbeek is als leef- en woongemeenschap ook veel jonger, net als de meeste woonkernen uit onze omgeving. De oudste sporen van bewoning dateren van omstreeks 1100. In 1992/1993 werden tussen het sportcomplex en de kerk door leden van Werkgroep Heemkunde Esbeek een aantal huisplattegronden met bijbehorende waterputten van eiken boomstammen uit de Middeleeuwen aangetroffen: op de scheiding van geel en zwart zand. Ongeveer 60 cm. onder het huidige maaiveld bevonden zich de paalsporen van bootvormige boerderijen, die uit leem en hout opgetrokken waren.

Tussen 26 april en 4 mei 2004 werd door ADC Archeo Projecten een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd in het uitbreidingsplan Leeuwerik 2. Dit wetenschappelijk onderzoek leverde sporen op van ten minste zes gebouwen uit de Middeleeuwen. Meerdere plattegronden zijn nog te verwachten in de nog niet opgegraven omgeving. Deze nederzetting ligt op de hogere gronden met een esdek. Het element 'leeuw' in de veldnaam *Leeuwerik* betekent ook: hoog. De aangetroffen bewoningssporen dateren uit de 11^e tot 13^e eeuw.

In Esbeek is het proces van verplaatsing van nederzettingen, zoals dat bekend is van veel plaatsen in Noord-Brabant en aangrenzend België, goed te volgen. In de 14^e eeuw werd richting oosten de *Mostaard* en nog iets later naar het westen het *Spaaneind* als woonplaats gekozen. Verder ontwikkelden zich nog de *Broekxie*, het *Hoogeind* en het *Nereneind* tot subgehuchtjes. Dit gebeurde steeds vanuit het agrarische Esbeek zelf.

Rond 1200 stichtte de abdij van Averbode in de immense heide tussen Esbeek, Poppel, Weelde en Mierde een modern landbouwbedrijf: *Tuldel*. Een groots opgezette schapenhouderij waarvan de wolproductie bestemd was voor de opkomende steden in Brabant en Vlaanderen. Ook omstreeks die tijd kreeg de abdij van Echternach bezittingen in Esbeek: *Kukoven*. Het zijn de hoge aangeslibde gronden aan het oude Koekovenstraatje, nu helaas Gasthuisweg genoemd.

Esbeek vormde samen met *Dun*, een ontginning uit de 13^e eeuw aan de Reusel, de meest zuidelijke herdgang van Hilvarenbeek. De eerste bronvermelding van de naam *Esbeke* dateert van 1340. De naam heeft betrekking op een 'drooggevalle, modderige beek', die ook wel *Breebeek* genoemd werd. Nadat Esbeek in 1844 zijn openbare school gekregen had, kwam bouwpastoor Jurgens in 1889 de zelfstandige parochie oprichten. Op 25 mei 1899 werd een begin gemaakt met de aanleg van Landgoed De Utrecht. Samen met andere natuurgebieden bezorgen zij Esbeek een prachtig buitengebied.